

אלול התשס"ז

בס"ד

פרשת התשובה

לפרשת ניצבים

נפֿשם. **מד** וְאֶף-גַּם-זֹאת בְּהִיּוֹתֶם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיכֶם, לֹא-מֵאֲסֹתִים וְלֹא-גְעֻלָּתִים לְכַלְתֶּם--לְהַפֵּר בְּרִיתִי, אִתְּם: כִּי אֲנִי יְהוָה, אֱלֹהֵיכֶם. **מה** וְזָכַרְתִּי לְהֵם, בְּרִית רֵאשִׁינִים: אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי-אִתְּם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם, לְהִיּוֹת לְהֵם לְאֱלֹהִים--אֲנִי יְהוָה.

3. דברים פרק ל'

א וְהָיָה כִּי-יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה, אֲשֶׁר נָתַתִּי, לְפָנֶיךָ; וְהִשְׁבַּתְךָ, אֶל-לִבְבְּךָ, בְּכָל-הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר הִדִּיחְתָּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה. **ב** וְשָׁבַת, עַד-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ, כָּכָל אֲשֶׁר-אָנֹכִי מְצַוְנֶךָ, הַיּוֹם: אִתָּהּ וּבְנֶיךָ, בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ. **ג** וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתֶךָ, וְרַחֲמֶךָ; וְשָׁב, וְקִבְּצְךָ מִכָּל-הָעַמִּים, אֲשֶׁר הִפְיִצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, שָׁמָּה. **ד** אִם-יְהִיָּה נִדְחָךְ, בְּקִצְצָה הַשָּׁמַיִם--מִשָּׁם, וְקִבְּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, וּמִשָּׁם, יִקְחֶךָ. **ה** וְהִבִּיֵּאתְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, אֶל-הָאֶרֶץ אֲשֶׁר-יִרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ--וַיִּרְשָׁתָּהּ; וְהִיטִבְךָ וְהִרְבֶּךָ, מֵאֲבֹתֶיךָ. **ו** וּמַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-לִבְבְּךָ, וְאֶת-לִבְבֵי זֵרְעֶךָ: לֹא-תִּהְיֶה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ--לְמַעַן חַיֶּיךָ. **ז** וְנָתַתְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, אֶת כָּל-הָאֱלוֹת הָאֵלֶּה, עַל-אֲיִבֶיךָ וְעַל-שְׂנְאֵיךָ, אֲשֶׁר רָדְפוּךָ. **ח** וְאִתָּהּ תִּשׁוּב, וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה; וְעָשִׂיתָ, אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי, וְאֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְנֶךָ, הַיּוֹם. **ט** וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ, בְּפָרִי בְטָנְךָ וּבְפָרִי בְּהֵמָתְךָ וּבְפָרִי אֲדָמָתְךָ--לְטֹבָה: כִּי יִשׁוּב יְהוָה, לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב, כְּאֲשֶׁר-שָׂשׂ, עַל-אֲבֹתֶיךָ. **י** כִּי תִשְׁמַע, בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, לְשָׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו, הִפְתּוּבָה בְּסֶפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת: כִּי תִשׁוּב אֶל-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ. {ס}

4. פרשת הברכות בפרק כ"ח (א-יד) ופרשת התשובה בפרק ל' מוקפות בפתחה ובסיום דומים:

פתיחה	(כ"ח, א)	והיה אם שמע תשמע בקול ה' א-להיך לשמר לעשות את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום.	(ל', ב)	ושבת עד ה' א-להיך ושמעת בקול ככל אשר אנכי מצוך היום.
סיום	(כ"ח, יג)	כי תשמע אל מצות ה' א-להיך אשר אנכי מצוך היום לשמר ולעשות.	(ל', ג)	כי תשמע בקול ה' א-להיך לשמר מצותיו וחקותיו...

1. דברים פרק כ"ח
ג וְהָיָה כְּאֲשֶׁר-שָׂשׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם, לְהִיטִיב אֶתְכֶם וְלְהַרְבוֹת אֶתְכֶם--כִּן יִשְׂאֵשׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם, לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם; וְנִסַּחְתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר-אִתָּהּ בְּא-שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ.
ד וְהִפְיִצְךָ יְהוָה בְּכָל-הָעַמִּים, מִקִּצְצָה הָאֶרֶץ וְעַד-קִצְצָה הָאֶרֶץ; וְעַבְדְּתָ שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאֲבֹתֶיךָ--עַד וְאָבָן. **ה** וּבְגוֹיִם הֵם לֹא תִרְגִּיעַ, וְלֹא-יְהִיָּה מְנוּחַ לְכַף-רַגְלְךָ; וְנָתַתְךָ יְהוָה לְךָ שָׁם לֵב רָגוּ, וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נַפְשׁ. **ו** וְהָיוּ חַיִּיךָ, תְּלָאִים לְךָ מִיָּגָד; וּפְחַדְתָּ לְיָלֵה וַיּוֹמֶם, וְלֹא תִאֲמִין בְּחַיִּיךָ. **ז** בְּבִקְרַת תִּאֲמַר מִי-יִתֵּן עָרֵב, וּבְעָרֵב תִּאֲמַר מִי-יִתֵּן בִּקְרַת--מִפְּחַד לִבְבְּךָ אֲשֶׁר תִּפְחַד, וּמִמְרָאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאָה.
ח וְהִשְׁבִּיבְךָ יְהוָה מִצְרַיִם, בְּאֲנִיוֹת, בְּדַרְכַּךְ אֲשֶׁר אִמַּרְתִּי לְךָ, לֹא-תִסִּיף עוֹד לְרִאֲתָהּ; וְהִתְמַכְרְתֶם שָׁם לְאֲיִבֶיךָ לְעַבְדִּים וְלַשְׁפָּחוֹת, וְאִין קָנָה. {ס}
ט אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה, לְכַרֵּת אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל--בְּאֶרֶץ מוֹאָב: מִלְּבַד הַבְּרִית, אֲשֶׁר-כָּרַת אִתְּם בְּחֵרֵב. {פ}

2. ויקרא פרק כ"ו

לט וְהִנְשֹׂאֲרִים בָּכֶם, יִמְקוּ בְּעוֹנֵם, בְּאֶרְצוֹת, אֲיִבֵיכֶם; וְאֶף בְּעוֹלוֹת אֲבֹתֶם, אִתְּם יִמְקוּ. **מ** וְהִתְוַדוּ אֶת-עוֹנֵם וְאֶת-עוֹן אֲבֹתֶם, בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מַעַלּוּ-בִי, וְאֶף, אֲשֶׁר-הִלְכוּ עִמִּי בְּקָרִי. **מא** אֶף-אֲנִי, אֵלֶיךָ עֹמֵם בְּקָרִי, וְהִבַּאתִי אִתְּם, בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיכֶם; או-אֶז-יִכְנַע, לְבַבְכֶם הָעֵרֶל, וְאֶז, יִרְצוּ אֶת-עוֹנֵם. **מב** וְזָכַרְתִּי, אֶת-בְּרִיתִי יַעֲקֹב; וְאֶף אֶת-בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת-בְּרִיתִי אַבְרָהָם, אֲזֹכֶר--וְהָאֶרֶץ אֲזָכֹר. **מג** וְהָאֶרֶץ תַּעֲזוּב מֵהֵם וְתָרַח אֶת-שַׁבְּתֹתֶיהָ, בְּהִשְׁמָה מֵהֵם, וְהֵם, יִרְצוּ אֶת-עוֹנֵם; עַד וּבִיַּעַן--בְּמִשְׁפָּטֵי מֵאִסוּ, וְאֶת-חֻקֹּתֶיהָ גָּעְלָהּ

5. ויקרא כ"ו ל"ד

"אז תרצה הארץ את שבת'תיה כל ימי השמה",

6. דברי הימים ל"ו, כ-כא:

"ויגל השארית מן החרב אל בבל... עד מלך מלכות פרס... עד רצתה הארץ את שבת'תיה, כל ימי השמה שבתה, למלאת שבעים שנה".

7. רמב"ן על ויקרא כ"ו, ט"ז:

"דע והבן כי האלות האלה ירמזו גלות ראשון, כי בבית הראשון היו כל דברי הברית הזאת, הגלות והגאולה ממנו. שכן תראה בתוכחות, שאמר (בפסוק הקודם) ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם, ואמר (שם) להפרכם את בריתי, והזכיר בהם במות וחמנים וגלולים (פסוק ל), כי היו עובדי עבודת כוכבים ועושים כל הרעות. והוא שאמר (פסוק לא) והשימותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחוחכם, יתרה בהם לסלק מהם מקדשו וקבול הקרבנות שהיו לרצון לו במקדש ההוא:

.....

וגם לא אמר שישבו בתשובה שלימה לפניו, רק שיתודו עונם ועון אבותם (פסוק מ), ומצינו אנשי בית שני עושים כן כמו שהתודה דניאל (דניאל ט ה ח) חטאנו ועוינו והרשענו ומרדנו וסור מצותיך וגו' למלכינו לשרינו ולאבותינו, וכתוב (שם) שם כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה, וכן נחמיה התודה (נחמיה א ה-יא), ועזרא אמר (שם ט לד) מלכינו שרינו כהנינו ואבותינו לא עשו תורתך, הרי כי כולם למדו מן התורה שיתודו עונם ועון אבותם. וכל אלה דברים ברורים בברית הזאת שהוא באמת ירמזו גלות הראשון והגאולה ממנו:

אבל הברית שבמשנה תורה ירמזו גלותו זה ולגאולה שנגאל ממנו. כי הסתכלנו תחילה שלא נרמז שם קץ וקצב ולא הבטיח בגאולה, רק תלה אותה בתשובה. ולא הזכיר בעבירות ההם שיעשו אשרים וחמנים ושיעבדו עבודת כוכבים כלל, אבל אמר, (דברים כח טו) והיה אם לא תשמע בקול ה' אלהיך לשמור לעשות את כל מצותיו וחוקותיו. אמר, כי מפני שיעברו על קצת מצותיו שלא ישמרו ויעשו את כולן יענשו, שכך היה בבית שני, כמו שאמר (יומא ט): שבת ראשון מפני מה חרב, מפני עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים, בית שני שאנו בקיאים בהם שהיו עוסקים בתורה ובגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם. ולא הזכיר שם המקדש וריח ניחוח כאשר הזכיר כאן, שלא היתה האש יורדת ואוכלת הקרבנות בבית שני, כמו שהעידו במסכת יומא שם (כא:):

....

והגאולה בברית היא השנית, גאולה שלמה מעולה על כלם. אמר (דברים ל א) והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה וגו', והבטיח (שם פסוק ה) והטיבך והרבך מאבותיך, שהיא הבטחה לכל שבטי ישראל, לא לששית העם. ושם הבטיח שיכרת ויכלה המגלים אותנו, שנאמר (שם פסוק ז) ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך, והנה אויביך ושונאיך רמז לשתי האומות אשר ירדפו תמיד אחרינו. **ואלה דברים יבטיחו בגאולה העתידה הבטחה שלמה יותר מכל חזיונות דניאל:**

8. רמב"ם הלכות תשובה פ"ה ה"ה

כל הנביאים כולם ציוו על התשובה, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותם ומיד הם נגאלין, שנאמר 'והיה כי יבאו עליך כל הדברים... ושבתי עד ה' א-להיך... ושב ה' א-להיך את שבותך...'

9. רמב"ן דברים ל', יא-יז

"וטעם 'כי המצוה הזאת [אשר אנכי מצוך היום]... (פסוק יא) על התשובה הנזכרת, כי 'והשבתי אל לבבך' ושבתי עד ה' א-להיך' מצווה שיצווה אותנו לעשות כן."

אלא שהרמב"ן, כולל אף את דברי הרמב"ם בפירושו: "ונאמרה בלשון הבינוני (- לשון היכולה להתפרש כסיפור דברים ולא כציווי) לרמז בהבטחה כי עתיד הדבר להיות כן."

10. ראב"ע דברים פרק ל'

"ובעבור שאמר (כ"ט, כז) 'וישלכם אל ארץ אחרת', אמר כי אם תשוב אל ה', אף על פי שאתה חוצה לארץ, ה' ישיב שבותך."

11. רמב"ן על ויקרא

"הסתכלנו תחילה שלא נרמז שם (- בברית שבמשנה תורה) קץ וקצב ולא הבטיח בגאולה, רק תלה אותה בתשובה."

12. הר"ן בדרוש העשירי

"והשבתי אל לבבך - כלומר שתהרהר התשובה בלב, אבל לא תשלימנה עדיין שתעשנה בפועל. ואחר תתחזק להשלימה, וזהו שנאמר: **"שבת עד ה' אלוך ושמעת בקולו"**. ואחר אמר שעל שני דברים הללו יגמלך על כל אחד ואחד כפי ענינו. על הראשון הרהרת תשובה בלבך יאמר **"ושב ה' אלוך את שבותך ורחמך"** כלומר שיתן לרחמים לפני כל שוביך... אבל לא יוציאך ה' בשביל זה לבד לרווחה... אבל על הדבר השני. והוא **"ושבת עד ה' אלוך ושמעת בקולו"** שפרושו שתשלים חוק תשובתך. עליו שנה הכתוב **"ושב וקבצך"**.

13. שיר השירים רבה ה', ג'

"פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו"

14. בעל העקדה - שער המאה

על שלב א' הוא כותב:

"בהיותם שם בחולשתם בארצות אויביהם לא ייעזבו אל הרפיון והחולשה... אבל התחזקו בכס... להתחיל התחלת מה... במה שתתעוררו לשוב אליו לשמוע בקולו... לפחות תהיה השמיעה ברצון ובאות נפש, עם שהמעשים לא יוכלו להיות שלמים בהיותכם תחת עול הגויים, אבל תתחזקו כפי היכולת ועוד מעט."

על שלב ה' כותב בעל העקדה:

"והנה כאשר יגיעוך כל אלו ההצלחות, כבר תוכל להתחזק יותר על התשובה מבראשונה, והוא אמרו: 'אתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום', וכבר תוכל על המעשה השלם, מה שלא נאמר תחילה (- בשלב א), רק השמיעה."

15. המלבי"ם על פסוק י'

"כי תשוב אל ה' אלוקים בכל לבבך", שאז יבואו למדרגה כזו מפני שהתשובה תהיה "אל ה' אלוקיך", לא כהתשובה שבראש הפרשה שהיא רק "עד ה' אלוקיך".

16. מסכת יומא דף פו' ע"ב

אמר ר"ל: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלוך כי כשלת בעונך" (הושע פרק יד). עון מזיד הוא, וקא קרי ליה מכשול. איני, והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות? .. לא קשיא, כאן מאהבה כאן מיראה."